

Klinika za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u nastavnoj bazi Kliničke bolnice »Dr M. Stojanović«, 41 000 Zagreb

ZNAČAJ TERAPIJE IGROM U DEFEKTOLOŠKO-PEDAGOŠKOM I LOGOPEDSKOM TRETMANU KOD DJECE S KLINIČKIM ZNACIMA OŠTEĆENJA SREDIŠNJEG ŽIVČANOG SUSTAVA

THE SIGNIFICANCE OF THE PLAY THERAPY IN DEFECTOLOGIC PEDAGOGIC AND LOGOTHERAPY IN CHILDREN WITH CLINIC SIGNS OF CENTRAL NERVOUS SYSTEM LESIONS

Dimić Z., Trifunović Z., Kračun Lj.

Stručni članak

Sažetak

Igra djeteta s oštećenjem središnjeg živčanog sustava strogo je individualizirana. Ona je prilagođena svim djetetovim sposobnostima, s jasno definiranim ciljem svake aktivnosti.

Cilj je uvijek paralelno dvojak: funkcionalno poboljšanje motoričkih i senzornih sposobnosti. Tako se stvara bazični put usvajanja novih znanja o sebi i svijetu oko sebe, omogućujući komunikaciju s okolinom na maksimalno mogućem nivou. Terapijom kroz igru vodimo dijete k krajnjem cilju kompleksnog rehabilitacijskog tretmana tj. postizanju najvišeg mogućeg nivoa socijalne integracije. Igračka ovdje ima ulogu lijeka pa bi ju u medicinski opravdanim slučajevima s ekonomskog aspekta trebalo tako i tretirati, oslobađajući je poreza.

Summary

Play with a child, who suffer from central brain damages, is strictly individualized; adapt to all this abilities (motor, sensitive, and intelectual). This aim of each is clear and always dual-functional improvement of motor and sensitive abilities. Leading the child to the fundaments of learning about himself and surroundings, we enable him to communicate with persons around him on maximal possible level. Play therapy, as the most natural way of childs activity, guides him to the final purposes of complex rehabilitation treatment-attainment of maximal possible level of social integration. By such range of vision we weight a toy as a medicine with proper economic accent.

UVOD

Igra je oduvijek bila osnovna aktivnost djeteta. Prve misli o dječjoj igri nalazimo još kod najstarijih filozofa i pedagoga (Platon, Aristotel, Kvintilijan, Komenski i dr.)¹. Sve se više uočava značaj igre za pravilan psihofizički razvoj djeteta, te se o njoj sve manje govori i piše kao o vrsti zabave. Viljem Stern² pokušava povezati postojeće teorije te navodi trostruko značenje igre: s aspekta prošlosti (biogenetsko shvaćanje) s aspekta sadašnjosti (postojeće težnje i nagone) i s aspekta budućnosti (priprema za život).

Psiholozi Karl Šarlota Biler³ smatraju da je bit igre u formiranju funkcija a na aktivnost ih navodi funkcionalna radost koju doživljavaju u samoj aktivnosti. Da bi se zatim pod utjecajem Frojba, Adlera, Janga⁴ razvio čitav niz manjih teorija o dijagnostičkoj i terapijskoj vrijednosti dječje igre.

Poznata talijanska liječnica Marija Monterosi⁵ postigla je značajne rezultate u radu s djecom, pridajući veliki značaj stimulaciji osjeta. U radu se koristila igračkama iz kvalitativno različitih materijala.

CILJ

Igru želimo definirati kao prirodnu i osnovnu aktivnost djeteta koja je uvjet i pokazatelj njegovog pravilnog razvoja.

Dijete — igra — igračka

Prve aktivnosti koje zovemo igrom javljaju se već krajem drugog mjeseca života. U početku se doimaju refleksnim, ali se izvode van refleksnog moranja (povlačenje jezika preko donje usne, između usne i gingive »coktanje«). Razvojem djeteta broj aktivnosti se neprestano povećava. Ono pomiče svoje ruke, prste, noge, dodiruje svoje tijelo i vrlo brzo otkriva pokret kao akciju koja pripada ruci ali i predmetu².

U osnovi prvih dječjih igara je motorička aktivnost koja predstavlja izraz zadovoljstva. Potreba za pokretom je primarna, igra je njome određena a ne vrstom igračke. Značaj igračke time nije umanjen⁴. Stimulativna igračka privući će dijete da prema njoj pruži ruku, da je dohvati, promatra, premješta iz ruke u ruku, baci i osluškuje zvuk. Ovu prvu dječju igru čija bit je u zadovoljstvu koje proizlazi iz samog pokreta nazivamo funkcionalna igra, koja će krajem druge godine preći u konstrukcijsku igru gdje se osjećaj zadovoljstva prenosi na produkt aktivnost⁹.

Broj aktivnosti se neprestano povećava. One dobivaju na složenosti, dijete rastavlja, sastavlja različite predmete, mijenja im mjesto i položaj spoznajući tako osobine predmeta, uočavajući prostorne odnose i otkrivajući u ovom periodu i mogućnost grafomotorne aktivnosti¹.

Nakon druge godine slijedi period intenzivnog govornog razvoja a time i socijalizacije. Priča dobiva važno mjesto u igri. Za dob od treće do četvrte godine karakteristična je igra mašte. Ona je sadržajno u izvjesnom smislu oponašanje a pošto se jednim svojim dijelom odnosi na emocionalno obojene situacije ona služi i emocionalnom prilagođavanju. Od četvrte godine života djeteta značajno mjesto zauzimaju igre opažanje, jezične igre, logičke te konstruktivne igre, dok stvaralačke igre svoj intenzivni razvoj dosežu nakon ovog perioda.

Svaka stroga podjela dječje igre prema kronološkoj dobi nema svoga osnova. Pojedini oblici igara karakterističniji su za određeni uzrast što ni u kom slučaju ne isključuje njihovo postojanje na drugom dobnom uzrastu. Pokretne motoričke igre prisutne su kroz cijelo djetinjstvo nezamjenljive su po svom značaju za pravilan razvoj djeteta.

Klasifikacija dječjih igara

Navodimo samo neke od mnogih klasifikacija dječjih igara:¹⁶

E. Herlok

1. slobodne, spontane
2. dramske
3. konstruktivne

F. Freble

1. fizičke
2. senzorne
3. razumne

V. Smiljanić, I. Tolčić

1. funkcionalne
2. igre mašte
3. recepcijske
4. stvaralačke

Klasifikacija dječjih igraćaka

Većina autora koji su se bavili dječjim igračkama, bavili su se i njihovom klasificirajući ih po raznom osnovu (tematici, materijalu, dobi djeteta i drugom). Centar za dječje igre i igračke u Zagrebu daje klasifikaciju zasnovanu na kriteriju funkcije igračke, njenog djelovanja na svestran razvoj djeteta¹¹:

1. senzore
2. motoričke
3. imitativne
4. obrazovne
5. emotivne
6. materijal za društvene igre
7. materijal za izražavanje
8. materijal za receptivne igre
9. igračke za konstruiranje
10. tehničke
11. igračke za radni odgoj
12. zabavne

Stimulacija i motivacija djeteta s oštećenjem središnjeg živčanog sustava

Igra je nezamjenljiva aktivnost u životu djece s oštećenjem središnjeg živčanog sustava. I za njih prvi pokret predstavlja početak dugog procesa učenja. Dijete bez oštećenja posjeduje inicijativu neophodnu za aktivnost, njemu je potreban samo prostor, materijal, atmosfera bez napetosti i povremeno adekvatno vođenje odraslih. Ono će igrati spontano, neprestano bogateći svoje aktivnosti i spoznaje. Kod djece s oštećenjem središnjeg živčanog sustava izvođenje jednostavnih aktivnosti kao što su pokretanje ekstremiteta, dovođenje ruke u vidno polje, dodir, hvat, manipuliranje predmetima često je vrlo otežano a ponekad i neizvedivo. Prisutne su poteškoće na planu diferencijacije vizuelnih i akustičnih podražaja, pa čak i na planu vitalnih funkcija kao što

su disanje i uzimanje hrane. Sve to im onemogućava da uče na prirodan, spontan način. Što je dijete mlađe, što je teže hendikepirano pomoć i vođenje u igri od strane odraslih (roditelja, terapeuta) je i potrebnija. Svaka spontana aktivnost mora se poticati, svaki oblik rada treba biti prilagođen njegovim sposobnostima s jasno određenim ciljem kojeg želimo postići. Poznati pedagoški princip individualizacije ovdje je neophodan¹². Prije bilo kakve stimulacije, pa tako i stimulacije kroz igru, dijete je neophodno dovesti u adekvatan, korektivan položaj koji isključuje patološke reflekse i omogućuje postizanje relaksacije, što je neophodno da bi se ostvarilo senzomotorno doživljavanje.

Funkcionalna igra, prva namjerna motorička aktivnost djeteta, zahtijeva posjedovanje sposobnosti primanja vizuelnih, akustičkih i taktilnih podražaja. Tako je stimulacija osjeta primarna stimulatívna aktivnost.

Defektološko-pedagoški i logopedski tretman kroz igru

Tretman uključuje pet nivoa stimulacije koji slijede fiziološki tok razvoja djeteta a određeni su individualnim sposobnostima svakog pojedinog djeteta.

Prvi nivo stimulacije

Cilj nam je uspostaviti pravilnu funkciju disanja i sposobnosti uzimanja hrane te stimulacijom osjeta razviti dječje sposobnosti do nivoa percipiranja: vizuelnih podražaja (zadržavanje pogleda na predmetu, praćenje kretanja predmeta pogledom), akustičnih podražaja (oslušivanje zvuka i okretanje glave prema izvoru zvuka) taktilnih podražaja (emotivna i motorička reakcija na različite taktilne podražaje). Na planu glanja javlja se plač, glasan smijeh i brbljanje. Stimulatívna igračka je senzorna.

Drugi nivo stimulacije

Cilj nam je da dijete uoči svoje ruke i otkrije pokret kao aktivnost koja pripada ruci ali i predmetu. Igrom dominiraju aktivnosti pokretanja ruku podpomognute ili samostalne, te taktilno doživljavanje predmeta (dovođenje ruke u vidno polje, osvjetljavanje ruke svjetiljkom, povlačenje niti između prstiju, stavljanje različit predmeta djetetu u ruku i sl.). Postajući svjesno sebe ono se igra i govornim organima proizvodeći i prve artikulirane glasove. Igračka je senzorna.

Treći nivo stimulacije

Cilj nam je prenošenje zadovoljstva sa same aktivnosti na njen produkt, igra tako postepeno postaje konstrukcijska omogućavajući djetetu da spozna mogućnost mjenjanja mjesta i položaja predmeta. Ono je sposobno da uzme predmet, da ga ispusti, baci.

Aktivnosti su praćene emocijama, javljaju se i prve riječi vezane uz osobe i predmete. Dječje težnje i htjenja sve se više usmjeravaju prema drugoj osobi, toš su počeci socijalizacije.

Još uvijek dominira senzorna igračka ali se uvode i druge naročito emotivne i neki elementi konstrukcijskih igračaka.

Četvrti nivo stimulacije

Na ovom nivou cilj ntm je da dijete spozna osobine predmeta, uoči i razumije osnovne prostorne odnose, te pojava ekspresivnog govora. Kroz igru dijete razvija sposobnost diskriminacije u odnosu na manipulativni materijal uočavajući tako njegov oblik , veličinu, kakvoću i količinu. Istovremeno otkrivt elemente prostora u odnosu na manipulativni materijal i sebe samoga.

Stimulira se ekspresivni govor koji može biti na nivou silabifikacije jedne riječi ili rečenice sa ili bez primjene gramatičkih i sintaktičkih pravila.

Senzorna igračka je prisutna ali se sve više uključuju materijali za konstrukciju i receptivne igre, emotivne i obrazovne igračke.

Peti nivo stimulacije

Sposobnosti koje dijete posjeduje omogućuju mumanipulaciju predmetima i verbalnu komunicaciju. Sada se uključuju sve vrste igara na raznim nivoima složenosti (igre mašte, opažanja, jezičke igre, logičke igre, konstruktivne igre, te se potiče spontano stvaralaštvo). Grupna igra postaje sve značajnija. Cilj stimulacije usmjeren je ka bogaćenju pojmovno leksičkog fonda, ostvarenju što adekvatnije verbalne komunikacije i pozitivnom usmjeravanju emocionalnog razvoja i socijalizaciji.

DISKUSIJA

Igra i igračka neophodan su pratilac djetinjstva. Stimulativni utjecaj igre nije moguće zamjeniti nenkom drugom aktivnosti. Prvi pokreti koji se izvode van refleksnog moranja počeci su jedne spontane aktivnosti koja će se pod pozitivnim utjecajem okoline neprestano obogaćivati novim elementima.

Ivić⁵ navodi da je to osnovna prirodna aktivnost djeteta te kao takva jedina omogućava jedinstvo njegovog fizičkog, intelektualnog socijalnog razvoja. Senzorni su procesi osnovni preduvjet i osnovno polazište razvoja tako još engleski psiholog Džon Lok smatra »da nema ništa u intelektu što predhodno nije bilo u čulima¹³.

Vođeni upravo ovim shvaćanjima igre, baziranim na naučnim spoznajama prezentirali smo defektološko pedagoški tretman igrom kroz pet nivoa stimulacije uvažavajući slijed fiziološkog toka razvoja, i neophodnosti da svaka stimulacija funkcija pa tako i stimulacija igrom ima pozitivan rezultat samo ako predhodi razvoju same funkcije tj. ako se provodi u senzitivnom periodu¹⁵.

Tvrđnja koju Furlan⁴ navodi »Uskrtiti djetetu igru, znači stati na put njegovom razvitku«, morala bi biti neprestano prisutna u svijesti svih onih koji se na bilo koji način bave djecom.

LITERATURA

1. Belamarić, D.: Dijete i oblik, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
2. Bojanin, S.: Neurolopsihologija razvojnog doba i opći reedukativni metod, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1985.

3. Ekl, M., Srića, K.: Senzomotorni odgoj mentalno retardiranog djeteta, Savez društva defektologa Jugoslavije, Beograd, 1972.
4. Furlan, I.: Pedagogizacija čovjekove okoline, Školska knjiga, Zagreb, 1984.
5. Ivić, I. i sur.: Igra i igračke, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984.
6. Kraus-Srebrić, E.: Strani jezik za predškolsku djecu, Predškolsko dijete, Beograd, 1975; 1:61.
7. Krstić, P.: Podsticanje jezičnog stvaralaštva u dječjim vrtićima, Predškolsko dijete, Beograd, 1975; 1—4:333.
8. Ladika, Z., Čečuk, S.: Dramska igra u odgoju predškolske djece, Predškolsko dijete, Beograd, 1975; 1—4:43.
9. Lužar, D.: Roditelji igrajte se s djecom, Savez društva za pomoć mentalno retardiranim osobama u SRH, Zagreb, 1982.
10. Ljamina, G.: Razvitak govora i upoznavanje s okolinom u pripremljenoj grupi za školu, Predškolsko dijete, Beograd 1973; 1—2:79.
11. Marjanović, A.: Teoretska i praktična pitanja obrazovanja predškolske djece, Predškolsko dijete, Beograd 1973, vol. 4.
12. Nikolić, S.: Svijet dječje psihe, Prosvjeta, Zagreb 1985.
13. Panić, V.: Razvojna dinamička psihologija, Naučna knjiga, Beograd, 1984.
14. Roller-Halačov, M.: Igračka predškolskog djeteta, Pedagoški rad, Zagreb, 1975.
15. Stošljević, L.: Metodika rada s hendikepiranom djecom, Savez društva defektologa SR BiH, IGTR0 »Univerzal« Tuzla, 1975.
16. Tranavec, T.: Dječje igre, Dječje novine, Gornji Milanovac 1983.